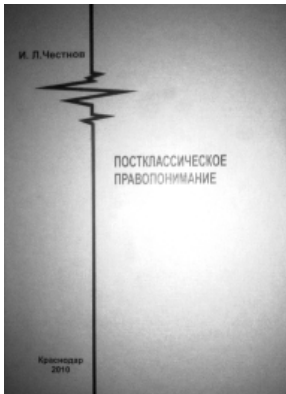

НА ШЛЯХУ ДО НОВОГО РОЗУМІННЯ ПРАВА (рецензія О. Стовби на монографію І. Честнова «Посткласичне праворозуміння»)

Незважаючи на поширену думку, справжня філософія права не є статичною сукупністю ідей і теорій. Як тільки правова думка застигає у такому вигляді, це вже не філософія. Лише постійне наполегливе запитування, породжене живою цікавістю до права, заслуговує бути філософією права.

Прикладом такої живої думки є книга російського правознавця І. Л. Честнова «Посткласичне праворозуміння» (2010)¹. Визначальною її рисою є те, що вона не дає однозначних, догматичних відповідей, а являє собою досвід некласичного правового мислення.

Автор аналізує право, спираючись на методологічні засади філософії постмодерна. Такий підхід дозволяє розкрити право у новому вимірі. І. Л. Честнов описує правову реальність як віртуальне, плінне буття симулякрів (с. 30). Тому не слід очікувати чітких дефініцій. Оскільки право є мінливим та багатоплановим явищем, єдине, що може зробити дослідник – спромогтися вловити право в його динаміці, постійно змінюваних конфігураціях правових смислів. Це російський правознавець намагається зробити через термін «діалог». Оскільки право, згідно з авторськими поглядами, існує як самовідтворювальний соціальний механізм, усі спроби його вичерпного описання будуть невдалими: право онтологічно невичерпне (с. 190). Тому діалог – це не гносеологічний прийом, а особливе уявлення про реальність, яке трансформується у соціальну реальність (с. 149). Таким чином, автор реалізує найважливіший постулат посткласичного праворозуміння – осмислення права не є відірваною від правового життя абстрактною практикою, а складова самої правової реальності. Згідно з позицією автора, діалог – певний засіб відтворення права, де «сторонами» є право (норми) і неправові явища (різноманітні суспільні відносини), а люди є своєрідними «посередниками» між ними. Тому правовий діалог, який через людей ведеться між суспільними відносинами і нормою, є своєрідним способом буття права (с. 195).

Водночас праця І. Л. Честнова, як і будь-яка справжня філософсько-правова праця, є полемічною, викликає низку заперечень і зауважень.

¹ Честнов И. Л. Постклассическое правопонимание. – Краснодар : Краснодарский университет МВД России, 2010. – 240 с.

Насамперед, звертає на себе увагу певна методологічна еkleктика: спочатку автор стверджує, що правова реальність — це буття симулякрів, яке не має більш-менш фіксованої структури (с. 30–32). Разом з тим далі російський правознавець пропонує осмислювати право як діалогічно самовідтворювальний соціальний механізм (с. 190). Однак наскільки ідеї Ж. Делеза, Ж. Бодрійяра і Ж. Дерріда з одного боку, і концепції діалогізму (М. Бахтін, В. Біблер), з другого, є сумісними? Адже право як діалогічна самовідтворювана система має за передумову самототожність її сторін, учасників, посередників (постулати, несумісні з постмодерном), внаслідок чого стає можливим сам діалог. У постмодерні, навпаки, право існує як самореферентна мовна реальність (Ж. Дерріда), або монологічні техніки влади (М. Фуко).

Можна припустити, що автор відкидає подібні зауваження, вказуючи, що право є соціальним явищем, моментом суспільства, яке реально існує як складова суспільства, відокремлене від нього тільки відносно і може бути виокремлене тільки аналітично (с. 5–7). Проте тоді під питання потрапляє сам предмет філософії права — адже якщо заперечити існування особливого, правового смислу, правового буття, які не можна редукувати до інших соціальних практик, то взагалі нема що обговорювати. Правознавство в такому випадку подібне до короля Ліра.

Звісно, сам автор і не стверджує цього: він пише, що право — це не фікція, а система знаків, яка реалізується у певних об'єктивованих, а тому матеріальних формах (с. 84). Проте тоді феномен права немовби розділений навпіл: ми маємо справу з «правом-1» як знаковою системою, нормою, і «правом-2» як діалогом між такою системою і позаправовими явищами (суспільними відносинами). Чи не є правовий діалог у такому випадку розмовою права з самим собою? Проте що конститує саме правовий (а не моральний, релігійний, політичний, економічний) статус подібних знаків? Що є джерелом саме правових, а не якихось інших серій сенсів (Ж. Делез), які замінюють класичну — позачасову і самототожну — сутність права? На нашу думку, І. Л. Честнов не дає відповіді на ці питання. Адже позначення як сутнісної ознаки права «об'єктивної значущості тих правил поведінки, без яких соціум не може нормально відтворюватися» веде право до того самого «трансцендентального обґрунтування», яке є об'єктом критики постмодерністів.

Разом з тим завдяки монографії І. Л. Честнова ми маємо змогу більш чітко поставити і сформулювати подібні проблеми. Здається, що саме у такому плідно-провокативному поштовху до подальшого осмислення права і полягає справжня цінність цієї, безумовно, оригінальної і яскравої книги.

О. СТОВБА

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теоретичної і практичної філософії
(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна)*